

عنوان:

نقش ترویج و آموزش کشاورزی در ایجاد تمایل کشاورزان به اجرای طرح یکپارچه‌سازی
اراضی (مطالعه موردی در استان ایلام)

نویسندگان:

علیرضا جمشیدی

دکتر امیرمظفر امینی

چکیده

نوشتار حاضر که ماحصل یک پژوهش میدانی است، با هدف ارزیابی دیدگاه بهره‌برداران بخش کشاورزی از نقش آموزش و ترویج در خلق تمایل در آن‌ها برای اجرای طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی تدوین شده است. اطلاعات مورد نیاز پژوهش با کمک پرسشنامه‌های محقق‌ساخته همراه با مصاحبه حضوری با بهره‌برداران بدست آمد. کلیه بهره‌برداران بخش کشاورزی استان ایلام با جمعیت ۴۸۹۳۴، جامعه آماری پژوهش را تشکیل داده، با استفاده از فرمول کوکران، ۳۸۰ نفر از آن‌ها به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای تصادفی، از سطح ۷ شهرستان موجود در این استان برگزیده شدند. برای اطمینان از روایی و پایایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات میدانی، ۳۰ پرسشنامه به صورت پایلوت تکمیل شده، ضرایب روایی و پایایی به دست آمده به ترتیب ۰/۶۸ و ۰/۹۶ گردید. در تحلیل توصیفی داده‌های آماری پژوهش، از میانگین، درصد و انحراف معیار و در بحث تحلیلی یا استنباطی نیز از ضرایب هم‌بستگی و رگرسیون چندمتغیره استفاده شد. دستاوردهای پژوهش نشان می‌دهد میزان تحصیلات سرپرست خانوار، میزان آگاهی بهره‌برداران بخش کشاورزی از طرح یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی، شرکت در کلاس‌های آموزشی - ترویجی، عضویت در گروه‌های ثانویه، نوع نظام بهره‌برداری و میزان مالکیت اراضی در ایجاد تمایل در بهره‌برداران برای مشارکت در اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی تأثیر معنی‌داری داشته است.

کلمات کلیدی: ترویج و آموزش کشاورزی، تمایل، طرح یکپارچه‌سازی اراضی، استان ایلام

مقدمه

کشاورزی به عنوان یکی از محورهای اساسی توسعه، نقش مهمی در توسعه اقتصادی کشورها بر عهده دارند، برای رسیدن به توسعه کشاورزی، به سیاست‌ها و برنامه‌های مناسب و پذیرفتنی از سوی کشاورزان نیاز است (روستا و همکاران، ۱۳۸۷). سهم بخش کشاورزی در ایجاد اشتغال، کمک به درآمد ملی، تولید غذا و همکاری متقابل با صنایع، از جمله مواردی است که اهمیت و ضرورت توجه به این بخش را نشان می‌دهد. در کشورهای توسعه یافته، بخش کشاورزی از سوی بخش صنعت، کاملاً حمایت شده، لیکن در کشورهای در حال توسعه، در عمل این بخش کشاورزی است که در حد توان خود باید کاستی‌های بخش صنعت را جبران به‌دوش کشد. براساس آمارهای موجود بخش کشاورزی کشور ما دارنده حدود ۲۵ درصد کل اشتغال مولد، تأمین کننده بیش از ۸۰ درصد نیازهای غذایی، آورنده ۳۰ درصد ارز حاصل از صادرات غیر نفتی و تأمین کننده حدود ۹۰ درصد از نیازهای صنایع به مواد اولیه کشاورزی می‌باشد (طاهری، ۱۳۷۶؛ حاجی میررحیمی، ۱۳۷۶).

بدیهی است توسعه کشاورزی در ایران در گرو توسعه و عمران روستاهاست، چرا که مرکز اصلی فعالیت و بنیادی‌ترین هسته‌ای که انسان‌ها در آن به کار کشاورزی اشتغال دارند روستاهاست و در نظر نگرفتن آن باید به عنوان مانعی جدی در روانه توسعه ملی کشور تلقی شود. واقعیت این است که روستاهای ما در سیر اجرای برنامه‌های رشد و توسعه شاهد بحران‌های بسیاری بوده است. این تحولات بیشتر بر روی پنج عامل (زمین، آب، بذر، نیروی کار و شخم) تأثیرگذار بوده است. سیر تاریخی روستا بیشتر بر روی عامل زمین استوار است، لذا همواره شاهد تحولات اجتماعی بسیاری در رابطه با این عامل بوده‌ایم (خادم‌عباسی و فرج‌الله‌حسینی، ۱۳۸۰). با توجه به سیر تاریخی روستا و وابسته بودن روستاییان به مسئله زمین و مالکیت آن، و با توجه به مطالب گفته شده و اهمیت کشاورزی در توسعه اقتصادی، سبب شده است؛ که افزایش تولید و درآمد کشاورزان از طریق کنترل چالش‌ها و ارایه راه کارهای مناسب، همواره مورد توجه سیاست‌گزاران قرار داشته باشد.

بدون شک بی‌توجهی به نقش بخش کشاورزی در برنامه‌های رشد و توسعه به‌تنها به کندی رشد دیگر بخش‌ها منجر می‌گردد که می‌تواند برنامه‌های توسعه ملی را با چالش‌های جدی روبرو سازد. این تأثیرات می‌تواند به صورت مستقیم و یا غیرمستقیم باشد. اثر مستقیم آن‌ها مربوط به بخش‌هایی است که نهاده‌های آنها مستقیماً از بخش کشاورزی تأمین می‌گردد و اثر غیرمستقیم آن‌ها جذب قسمتی از ارز سایر بخش‌ها به خاطر وارد کردن محصولات کشاورزی می‌باشد (شهبازی، ۱۳۷۲). اولین قدم در راه اعتلاء و توسعه روستاهای کشور و همچنین بهره‌وری بخش کشاورزی توجه به الگوی مالکیت اراضی تحت کشت است (خادم‌عباسی و فرج‌الله‌حسینی، ۱۳۸۰).

در نظام کشاورزی سنتی کشور، زمین در اختیار هر بهره‌بردار غالباً به صورت قطعات پراکنده است. البته در نظام سنتی کشاورزی "چنین آرایشی از اراضی (تعداد قطعات و پراکنش نامنظم) را شاید بتوان حتی یک فرصت و عامل مؤثر در شکل‌گیری کارکردهای مثبت نظام سنتی نیز به‌شمار آورد" (Gajendra and Gopal, 2005)، لیکن نمی‌توان از این واقعیت چشم پوشید که پایین بودن میزان بهره‌وری، بالا بودن هزینه‌های تولید، اتلاف منابع تولید، جلوگیری از الگوی مناسب زراعی، غیرکارا کردن مدیریت مزرعه، عدم استفاده موثر از ماشین‌آلات، اختلاف میان کشاورزان و تضعیف همبستگی‌های اجتماعی در جامعه روستایی و سرانجام فقر و مهاجرت روستایی به عنوان شاخص‌های توسعه نیافتگی، همگی به نوعی در ارتباط با پراکندگی قطعات قرار دارد (رفیعی و امیرنژاد، ۱۳۸۶). در شکل‌گیری نظام‌های جدید تولید در بخش کشاورزی و به کارگیری فناوری‌های نوین و ماشینی شدن مراحل مختلف فرایند تولید کشاورزی (کاشت، داشت و برداشت)، شکی نیست که پراکندگی نامنظم قطعات یک عامل بازدارنده قلمداد گردیده که کاهش بهره‌وری و افزایش

هزینه‌های تولید را به همراه داشته است (آشکار آهنگر کلایی و همکاران، ۱۳۸۵). در هر حال پراکندگی اراضی یکی از مشکلات بخش کشاورزی محسوب شده، صاحب‌نظران آن را از جمله موانع اصلی توسعه قلمداد کرده، از یکپارچگی اراضی به‌عنوان یکی از عوامل پایه‌ای برای دگرگونی بخش کشاورزی یاد می‌کنند. در ارتباط با تقلیل هزینه‌های کشت و افزایش بازدهی محصولات کشاورزی که از اهداف اساسی سیاست‌گذاران بخش کشاورزی است، پراکندگی و کوچکی قطعات بهره‌بردار کشاورزی در کشورمان، موجب گردیده تا فرایند تولید محصولات کشاورزی در بسیاری از نقاط کشور به‌صورت سنتی انجام شده، امکان استفاده بهینه از تکنولوژی و امکانات نوین کشاورزی مقدور نبوده، برای محصولی اندک هزینه‌های گزاف صرف شود. همچنین، کوچک بودن قطعات زمین، تعداد و فاصله بین قطعات و نامنظم بودن شکل آنها، مسائل و مشکلات متعددی را در بهره‌برداری از زمین و سایر عوامل تولید به‌وجود می‌آورد. از جمله، سبب برخوردهای اجتماعی بین زارعین گشته و تنگناهایی در امر به‌کارگیری و استفاده مطلوب از نهاده‌های زمین، آب، نیروی کار و ماشین‌آلات کشاورزی به‌وجود آورده، تا حد زیادی موجب پیدایش اثرات منفی در جریان تولید و توسعه کشاورزی است. از طرف دیگر پراکندگی اراضی متعلق به هر زارع در یک منطقه، اعمال روش‌های پیشرفته کشت و کار را با مشکل مواجه ساخته و از اجرای هرگونه عملیات زیربنایی نظیر تسطیح زمین، زهکشی و احداث شبکه‌های مدرن آبیاری جلوگیری نموده است (توکلی و اکبری‌فرد، ۱۳۷۲). از جهتی نیز با توجه به رشد جمعیت و افزایش درآمد سرانه حاصل از رشد اقتصادی، در سیستم سنتی موجود، تولیدات کشاورزی کشور جواب‌گوی تقاضای بوجود آمده در بازار نبوده، سیاست واردات از کشورهای دیگر و خارج شدن ارز از کشور اجتناب‌ناپذیر خواهد شد. از دیگر نتایج یک چنین سیاستی تقلیل وضعیت اقتصادی و اجتماعی روستاییان خواهد بود که به دلیل اقتصادی نبودن تولیداتشان در واحدهای کوچک، مجبور به مهاجرت به نقاط شهری می‌شوند.

مجموعه مباحثی که شرح آن رفت، بیانگر اهمیت اتخاذ و انتخاب روش‌های مناسب برای بهبود وضعیت اراضی کشاورزی در چارچوب برنامه‌های توسعه است، تا با مدد گرفتن از آن بتوان از منابع موجود در بخش کشاورزی استفاده بهینه کرد. همان‌طور که گفته شد، "اولین قدم در راه اعتلاء و توسعه روستاهای کشور کشور و همچنین بهره‌ور نمودن بخش کشاورزی توجه به الگوی مالکیت اراضی تحت کشت می‌باشد. سازمان ترویج به عنوان یکی از کلیدی‌ترین بخش‌ها برای ایجاد بسترهای مناسب و آماده‌سازی بهره‌برداران برای مشارکت در یکپارچه‌سازی اراضی توسط سازمان‌های ذیربط است.

واژگان پژوهش

- پراکندگی اراضی

پراکندگی اراضی را می‌توان به وضعیتی اطلاق کرد که اراضی متعلق به هر زارع در محدوده یک مزرعه در نقاط متعددی پراکنده و غالباً این قطعات در فواصلی دور از هم واقع بوده (توکلی و اکبری‌فرد، ۱۳۷۲)، فعالیت خانوار کشاورز بر روی بیش از یک قطعه زمین باشد (امینی و همکاران، ۱۳۸۶).

- مشارکت

مشارکت از نظر لغوی بر وزن مفاعله و به معنای شرکت کردن دو طرفه افراد مختلف برای انجام دادن کاری می‌باشد. در واقع مشارکت امر دوجانبه‌ای است که فرد بر اساس میل و اراده‌ی خود پذیرای آن می‌گردد (خاتون‌آبادی و همکاران، ۱۳۸۰) می‌توان گفت مشارکت عبارت است از قبول همکاری آگاهانه و از روی میل و اراده برای رسیدن به یک هدف خاص، که طی آن برای طرح مسئله، تصمیم‌گیری، اجرا، بهره‌برداری، مراقبت و بازنگری آن هدف، از تمام امکانات گروهی استفاده

می‌شود (نسیمی، ۱۳۸۲). گزارشی از مؤسسه‌ی تحقیقات توسعه‌ی اجتماعی سازمان ملل متحد مشارکت مردمی را چنین تعریف می‌کند: کوشش‌های سازمان یافته برای افزایش کنترل بر منابع و جنبش‌های کسانی که تاکنون از چنین کنترلی محروم بوده‌اند (دارویی، ۱۳۸۷)

– نظام بهره‌برداری

نظام بهره‌برداری، سازمانی اجتماعی مرکب از عناصر به هم پیوسته است که با هویت، ویژگی‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری‌اش، در ارتباط متقابل با شرایط طبیعی و اجتماعی محیط خود، امکان تولید محصولات کشاورزی را فراهم می‌سازد. هر نظام بهره‌برداری دارای سازمان، مدیریت فضا، اطلاعات، تکنولوژی، سطح توسعه، جمعیت یا اعضا و کارکنانی است که طبق قواعد مالکیت، حاکمیت، عاملیت، مبادله و سایر ویژگی‌های نرم‌افزاری ناظر بر واحد بهره‌برداری از منابع آب و خاک در فرایند تولید محصولات کشاورزی برای مصرف یا مبادله و یا فروش مشارکت دارند. نظام بهره‌برداری هسته مرکزی و تعیین‌کننده‌ترین عامل بلافصل تولید کشاورزی است. تمام عوامل محیطی به واسطه همین نظام بهره‌برداری است که بر کم و کیف عملکرد کشاورزی مؤثر واقع می‌شوند. بنابراین توسعه‌ی کشاورزی، به معنی ایجاد تحولی کیفی و بنیادی در ساختار کشاورزی، موقوف به شناخت و نهادمندی نظام‌های بهره‌برداری بهینه و مناسب در ایران است (عبداللهی، ۱۳۷۷).

– یکپارچه‌سازی اراضی

یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی عبارت است از تجمع قطعات پراکنده هر واحد بهره‌برداری در قالب یک تا حداکثر سه قطعه، راه‌کار شناخته‌شده‌ای جهت رفع مشکل پراکندگی اراضی است (امینی و همکاران، ۱۳۸۶). همچنین یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی بعنوان یکی از عوامل عمده دگرگونی در بخش کشاورزی به‌شمار می‌رود، به‌نحوی که کشورهای توسعه‌یافته با توجه درست به یکپارچه‌سازی، توانسته‌اند بیشترین سهم تولید محصولات کشاورزی را به‌خود اختصاص دهند (رفیعی و امیرنژاد، ۱۳۸۶). همچنین می‌توان گفت، یکپارچه‌سازی اراضی عبارت است از تعویض محل قطعات پراکنده مزارع، به‌منظور به‌وجود آوردن مالکیت‌های جدید در یک تکه و یا در حداقل ممکن قطعات. این معاوضه در مورد قطعات هم‌ارزش و موجود در یک محدوده یا منطقه معین صورت می‌گیرد (امینی و همکاران، ۱۳۸۶).

پیشینه تحقیق

نتایج مطالعه گرگیوسک^۱ (۲۰۰۵)، با عنوان یکپارچه‌سازی اراضی به عنوان یکی از راه‌های توسعه کشاورزی در مقدونیه نشان می‌دهد که پراکندگی اراضی یکی از موانع اصلی توسعه کشاورزی مقدونیه بوده و تأسیس تعاونی‌های روستایی و حمایت فنی دولت عوامل مؤثر در جهت اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی هستند.

تحقیق گنزالس گارسیا^۲ (۲۰۰۲)، در اسپانیا نشان می‌دهد که برنامه‌های یکپارچه‌سازی گامی مهم در جهت بهبود کارایی نیروی کار و بهره‌وری بهینه از اراضی زراعی می‌باشد. افزایش آگاهی کشاورزان در مورد نتایج اقتصادی و اجتماعی

¹ - Gergievsk

² -Gonzales Garcia

یکپارچه‌سازی اراضی، انتقال اطلاعات مفید به کشاورزان توسط مروجین و برنامه‌های حمایتی دولت عوامل مؤثر در پذیرش یکپارچه‌سازی هستند.

نتایج مطالعه‌ی احمدی (۱۳۸۰)، با هدف بررسی موانع و مشکلات پیشبرد یکپارچه‌سازی اراضی در شهرستان کرمانشاه و منطقه‌ی لنجات استان اصفهان نشان می‌دهد که در دو منطقه‌ی مورد مطالعه، ناآگاهی صاحبان زمین‌های زراعی، نامناسب بودن روش‌های تکنیکی اجرای طرح‌ها و لزوم قوانین روشن در ارتباط با یکپارچه‌سازی اراضی عمده‌ترین موانع پیشبرد این فرآیند است. همچنین، خادم‌عباسی و فرج‌الله حسینی (۱۳۸۰) در مطالعه‌ای تحت عنوان نقش ترویج در مشارکت کشاورزان در یکپارچه‌سازی اراضی در استان سمنان نشان دادند که میزان تحصیلات، میزان آگاهی کشاورزان از طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی، میزان تبعات از رهبران محلی، دفعات تماس با مروج شرکت در کلاس‌های آموزشی - ترویجی و بازدیدهای آموزشی از اراضی یکپارچه شده در طرح یکپارچه‌سازی اراضی تأثیر معنی‌داری داشته است.

احمدی و امینی (۱۳۸۶) در مطالعه‌ای تحت عنوان عوامل مؤثر بر تقاضای اجرای طرح‌های یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی از دیدگاه کارشناسان شهرستان کرمانشاه و منطقه لنجانان اصفهان نشان داده‌اند که تأثیرات یکپارچه‌سازی در بهبود سه عامل تکنولوژی، مدیریت مزرعه و زمین، بیشتر از سایر عوامل تولید است. همچنین اعلام می‌کنند که روستاهای متقاضی طرح یکپارچه‌کردن اراضی دارای مالکیت‌های بزرگ‌تر، پراکندگی قطعات بیشتر، تعداد بهره‌برداران کمتر، دارای بهره‌برداران باسوادتر و جوان‌تر و همچنین نزدیک‌تر به مراکز خدمات بوده، از برنامه‌های آموزشی - ترویجی بیشتری بهره‌مند بوده‌اند.

نوروزیان (۱۳۷۸) نشان می‌دهد که "عدم اطمینان به اجرای طرح، ترس از دست‌دادن زمین‌های خوب، عدم آگاهی از ماهیت یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی، از مهمترین دلایل مخالفت بهره‌برداران با اجرای طرح یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی و همچنین از مهمترین دلایل موافقت جامعه مورد مطالعه بالا رفتن درآمد، راحت‌شدن کشت و کار، استفاده از تسهیلات و صرفه‌جویی در وقت بوده است".

اهداف تحقیق اهداف تحقیق

- اهداف کلی تحقیق

هدف کلی این تحقیق ارزیابی دیدگاه بهره‌برداران بخش کشاورزی از نقش آموزش و ترویج کشاورزی در ایجاد تمایل در آن‌ها برای اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی در استان ایلام می‌باشد.

- اهداف اختصاصی تحقیق

۱. ارزیابی عوامل مؤثر در ایجاد تمایل در بهره‌برداران برای اجرای طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی؛
۲. ارزیابی نقش کلاس‌های آموزشی-ترویجی در ایجاد تمایل در بهره‌برداران برای اجرای طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی؛
۳. کلاس‌های آموزشی-ترویجی برگزار شده و ارزیابی میزان شرکت بهره‌برداران در آن کلاس‌ها.

مواد و روش‌ها

قلمرو مکانی این تحقیق را استان ایلام که شامل ۷ شهرستان است، تشکیل داده است. استان ایلام با ۱۹۰۸۶ کیلومتر مربع وسعت، در حدود ۱/۴ درصد از مساحت کل کشور را تشکیل می‌دهد.

برای جمع‌آوری اطلاعات میدانی پژوهش، از پرسشنامه‌ی محقق‌ساخته و مصاحبه حضوری با نمونه‌های آماری بهره گرفته شد. از مطالعات کتابخانه‌ای، سایت‌های معتبر علمی و غیره نیز در بررسی منابع و بدست آوردن اطلاعات اولیه تحقیق استفاده شد.

جامعه آماری تحقیق را بهره‌برداران بخش کشاورزی استان ایلام با جمعیت ۴۸۹۳۴ نفر تشکیل می‌دهد. با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونه مورد مطالعه از میان این تعداد بهره‌بردار معادل ۳۸۰ نفر محاسبه گردید. برای انتخاب نمونه‌ها نیز از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شده، به طوری که براساس مناطق جغرافیایی استان ایلام و با توجه به وجود ۷ شهرستان آن، در طبقه‌ی نخست شهرستان‌های استان منظور شده، نمونه مورد مطالعه متناسب با جمعیت بهره‌برداران موجود در هر شهرستان به دست آمد. در طبقه بعدی با توجه به جمعیت بهره‌برداران هر بخش از هر شهرستان، نمونه اختصاص یافته به آن شهرستان به تناسب جمعیت هر بخش، بین بخش‌ها تقسیم شد. در مرحله آخر هم به صورت تصادفی از بین روستاهای هر بخش، چند روستا گزینش شده، اطلاعات مورد نیاز پژوهش از تعداد نمونه اختصاص یافته به آن کسب گردید. به منظور تعیین قابلیت اعتماد یا پایایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات میدانی پژوهش، پرسش‌نامه‌های اولیه در اختیار ۳۰ بهره‌بردار در یکی از روستاهای خارج از نمونه آماری گذارده شده، با اطلاعات به دست آمده از محاسبه ضرایب آلفای کرونباخ (Cronbach)، بازبینی و ویرایش لازم در پرسشنامه نخستین انجام شد. اطمینان از روایی متغیرهای مورد سنجش در پرسشنامه نیز از طریق روش تحلیل عاملی و با استفاده از ضریب KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) به بررسی گذارده شد. ضریب آلفای کرونباخ و KMO محاسبه شده به ترتیب ۰/۸۲ درصد و ۰/۶۴ به دست آمد. همان‌طور که مشاهده می‌شود ضرایب در حد بالای بوده که این موضوع نشان‌دهنده همبستگی درونی بین متغیرها برای سنجش مفاهیم مورد نظر و تایید کننده تناسب مجموعه متغیرها در ماتریس همبستگی در تحلیل عاملی بوده، پژوهش انجام شده از قابلیت اعتماد و اعتبار لازم برخوردار است.

برای تعیین حجم نمونه از فرمول زیر استفاده شد. (p=q=0/5)

$$n = \frac{z^2 pq}{d^2} \div \left(1 + \frac{1}{N} \left(\frac{z^2 pq}{d^2} - 1 \right) \right)$$

n = حجم نمونه، Z = مقدار آماره توزیع نرمال استاندارد با ضریب اطمینان ۰/۹۵، d = دقت احتمال مطلوب (۰/۰۵)
 N = تعداد اعضای کل جامعه (کل جمعیت بهره‌برداران استان ۴۸۹۳۴) است، P = احتمال وجود صفت، q = احتمال عدم وجود صفت.

$$n = \frac{(1.96)^2 (0.5)(0.5)}{(0.05)^2} \div \left(1 + \frac{1}{48934} \left(\frac{(1.96)^2 (0.5)(0.5)}{(0.05)^2} - 1 \right) \right) = 380$$

در قسمت تجزیه و تحلیل داده‌ها تحقیق از روش‌های توصیفی و استفاده از تکنیک‌های میانگین، فراوانی، درصد و نظایر آن، و در روش تحلیلی یا استنباطی از آزمون‌های همبستگی، مقایسه میانگین‌ها و رگرسیون چند متغیره استفاده شد. همچنین، برای سنجش دیدگاه کشاورزان در مورد نقش آموزش از ۸ گویه در موضوعات آموزشی، آشنایی با مزایا و معایب اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی، استفاده شد. برای سنجش دیدگاه پاسخگویان در مورد نقش آموزش از طیف لیکرت پنج قسمتی با رتبه بندی، خیلی کم (۱)، کم (۲)، متوسط (۳)، زیاد (۴) و خیلی زیاد (۵) استفاده شد. بیشترین نمره نگرش بهره‌برداران نسبت به آموزش ۴۰ و کمترین نمره آنها ۸ می‌باشد. پس از جمع‌آوری اطلاعات مربوط به گویه‌های دیدگاه کشاورزان در مورد نقش آموزش، در نهایت عدد مربوط در مقیاس فاصله‌ای بدست آمد.

به منظور توصیف کیفی متغیر دیدگاه پاسخگویان در مورد نقش آموزش، از روش Interval of Standard Deviation from the Mean (ISDM) استفاده شد (صدیقی، ۱۳۸۴ و صدیقی، ۱۳۸۰) و (sadighi, 2003). در این روش نحوه تبدیل امتیازات کسب شده به چهار سطوح به شرح ذیل برآورد شد:

A= ضعیف: $A < \text{Mean} - \text{Sd}$

B= متوسط: $\text{Mean} - \text{SD} < B < \text{Mean}$

C= خوب: $\text{Mean} < C < \text{mean} + \text{Sd}$

D= عالی: $\text{Mean} + \text{Sd} < D$

لازم به ذکر است که در روابط بالا، میانگین = Mean و انحراف از معیار = Sd است.

نتایج و بحث

۱- نتایج توصیفی

۱- ویژگی‌های فردی و اجتماعی بهره‌برداران

چنانچه داده‌های جدول ۱ نشان می‌دهد، میانگین سن جامعه مورد بررسی ۵۰/۶۳ سال است. حدود ۳۴ درصد بهره‌برداران بی‌سوادند. سابقه فعالیت‌های زراعی در جامعه مورد بررسی بین ۱۰ تا ۸۰ سال بوده، میانگین سابقه فعالیت‌های زراعی شان هم ۲۴/۲۱ سال است. وسعت کل اراضی آبی و دیم در نمونه مورد بررسی به ترتیب برابر با ۵/۴۵ و ۴ هکتار می‌باشد، که بیشترین و کمترین تعداد قطعات اعم از آبی یا دیم به ترتیب برابر با شش و **صفر!!!** می‌باشد که در مجمع بیان‌گر خرد بودن بهره‌برداری‌ها در سطح منطقه است.

۵۰/۴۲ درصد اراضی آبی زیر کشت تاز طریق آب رودخانه آبیاری می‌شوند. نظام بهره‌برداری غالب در منطقه را نظام بهره‌برداری ملکی که ۶۹/۵۰٪ از بهره‌برداری‌ها را شامل می‌شود تشکیل داده است. میانگین اعضای هر خانوار ۶ نفر می‌باشد.

جدول ۱. ویژگی عمومی بهره‌برداران (n= 380)

متغیر	فراوانی	درصد	میانگین	کمترین	بیشترین
سن	-	-	۵۰/۶۳	۲۴	۸۳
سطح سواد	-	-	-	-	-
بیسواد	۱۲۸	۳۳/۷			

			۲۰/۵	۷۸	ابتدائی
			۱۳/۷	۵۲	راهنمایی
			۱۷/۸	۶۸	دیپلم
			۱۴/۳	۵۴	بالتر از دیپلم
۸۰	۱۰	۲۴/۲۱			سابقه فعالیت زراعی
۳۰	۰	۵/۴۵	-	-	وسعت اراضی آبی
۲۶	۰	۴/۰۰	-	-	وسعت اراضیدیم
۶	۰	۱/۷۷	-	-	تعداد قطعات آبی
۶	۰	۱/۶۳	-	-	تعداد قطعات دیم
	-	-	-	-	نوع نظام بهره‌برداری
			۶۹/۵	۲۶۴	ملکی
			۹/۱	۳۵	اجاره‌ای
			۱۶/۰۰	۶۱	سهام‌بری
			۵/۴	۲۰	سایر
۱۰	۰*	۶	-	-	تعداد اعضای خانوار

* خانوار از یک نفر تشکیل شده است (مجرد)

در ارتباط با ویژگی‌های بهره‌برداران دو متغیر میزان همکاری آن‌ها با گروه‌های ثانویه و شرکت آن‌ها در کلاس‌های آموزشی مورد توجه قرار گرفت. داده‌های جدول ۲ متغیر میزان همکاری نمونه آماری پژوهش را با گروه‌های ثانویه نشان می‌دهد که در رتبه‌بندی خیلی زیاد، حدود ۱۷ درصد قرار گرفته‌اند. در مقابل بالغ بر ۶۲ درصد در طیف کم و خیلی کم قرار دارند.

در مورد شرکت در کلاس‌های آموزشی هم چنان‌چه در جدول ۲ مشاهده می‌شود، ۶۶ درصد جامعه‌ی آماری مورد مطالعه در کلاس‌های آموزشی برگزار شده که از طرف مراکز خدمات، شرکت کرده‌اند.

جدول ۲. ویژگی‌های اجتماعی بهره‌برداران

متغیر	فراوانی	درصد
میزان همکاری با گروه‌های ثانویه		
خیلی زیاد	۶۴	۱۶/۸
زیاد	۳۲	۸/۴
متوسط	۴۸	۱۲/۶
کم	۱۱۸	۳۱/۰۹
خیلی کم	۱۱۸	۳۱/۰۹

کلاس آموزشی		
۶۶/۱	۲۵۱	شرکت در کلاس آموزشی
۳۳/۹	۱۲۹	شرکت نکردن در کلاس آموزشی

ماخذ: یافته‌ها پژوهش

نگرش بهره‌برداران نسبت به امر آموزش

نگرش را می‌توان به‌عنوان تمایل به پاسخگویی به یک ایده و یا یک موقعیت به طریقی خاص تعریف کرد. بررسی نگرش‌های افراد در زمینه‌های مختلف از این جهت مهم است که به مدیران و مجریان کمک می‌کند تا از طرز تفکر مردم درباره موضوعات مشخص مطلع و آگاه شوند (صدیقی، ۱۳۸۴). بدیهی است هرگونه سیاست‌گذاری در کشاورزی بدون در نظر گرفتن نقش کشاورزان ان نتیجه مورد انتظار را در پی نخواهد داشت، چرا که این کشاورزان هستند که به عنوان تصمیم‌گیرندگان نهایی برای بکارگیری روش‌های نوین کشاورزی و بهبود عملکرد خود، در مسیر جریان‌های مربوط به نوآوری و پذیرش قرار می‌گیرند. در راستای توانمندسازی مخاطبان برنامه‌های توسعه، این آموزش است که باید به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین فاکتورهای نیل به اهداف توسعه تلقی شود. از این جهت است که در پژوهش حاضر آموزش به عنوان یکی از محورهای اصلی مورد توجه قرار گرفته است.

در ارتباط با سنجش متغیر آموزش، هدف تعیین سطح نگرش بهره‌برداران بخش کشاورزی به آموزش‌های مربوط به اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی است که توسط مراکز خدمات جهاد کشاورزی ارائه شده است. در این چارچوب، مزایا و معایب این آموزش‌ها نیز مورد ارزیابی قرار گرفته است.

چنانچه ذکر شد، دیدگاه بهره‌برداران به چهار سطح تقسیم شده، داده‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که نگرش بیش از ۸۵ درصد نمونه آماری پژوهش به مقوله آموزش و اثربخشی آن در فرایند یکپارچه‌سازی اراضی در سطح مثبت و بسیار مثبت بوده، تنها ۹/۸ درصد از آن‌ها نظرشان در این باب منفی است.

جدول ۳. دیدگاه کشاورزان نسبت به اثربخشی آموزش‌های مرتبط با طرح‌های یکپارچه‌سازی

سطوح نگرش	فراوانی	درصد	فراوانی تجمعی
منفی	۳۷	۹/۸	۹/۸
متوسط	۱۹	۴/۹۹	۱۴/۷۹
مثبت	۲۱۰	۵۵/۲۱	۷۰
بسیار مثبت	۱۱۴	۳۰	۱۰۰

ماخذ: یافته‌ها پژوهش

۲- آمار استنباطی

در جدول ۴ نتایج تأثیر متغیرهای مستقل تحقیق بر متغیر مستقل آن، "میزان تمایل در اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی توسط بهره‌برداران"، نشان داده می‌شود. چنانچه ملاحظه می‌شود، بین متغیر مستقل "میزان مالکیت اراضی" و

"عضویت در گروه‌های ثانویه" با متغیر وابسته پژوهش، در سطح ۵ درصد معنی‌داری، رابطه مثبت مشاهده می‌شود. بنابراین می‌توان پذیرفت که بهره‌برداران با مقدار زمین‌های تحت تملک بیشتر، تمایل افزون‌تری در مقایسه با بهره‌بردارانی که زمین‌های بهره‌برداریشان خردتر است به مشارکت در اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی دارند دلایل این افزایش تمایل را می‌توان چنین توصیف کرد که:

- یکپارچه‌سازی اراضی موجب حذف مرزهای اضافی زیادی که بر اثر قطعه‌قطعه شدن اراضی بوجود آمده است، شده، در مجموع به افزایش مساحت زمین‌های زراعی زیر کشت بهره‌برداران منجر خواهد شد.
- یکپارچه شدن قطعات زراعی به استفاده بهینه از منابع تولید و وسایل و ادوات مکانیزه می‌انجامد و از جابجایی‌های زیاد وسایل و ادوات مکانیزه در اراضی یکپارچه کاسته می‌شود.

همچنین جای ذکر دارد که بهره‌بردارانی که میزان عضویت و همکاری آنها با گروه‌های دومین (تشکل‌های روستایی) بیشتر است، تمایل‌شان نیز به اجرای طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی بیشتر است، چرا که با عضویت در گروه‌های ثانویه تصمیم‌گیری جمعی افزایش یافته و مالکان پراکندگی زمین‌ها را در عمل یک مشکل تلقی نموده، راه‌حل آن‌را در مشارکت برای یکپارچه‌سازی می‌یابند. به همین دلیل است که عضویت بهره‌برداران در گروه‌های ثانوی به افزایش تمایل آن‌ها به مشارکت در یکپارچه‌سازی اراضی انجامیده است..

داده‌های جدول ۴ همچنین موید این است که بین متغیرهای مستقل "میزان تحصیلات سرپرست خانوار" و "میزان آگاهی از مفهوم یکپارچه‌سازی اراضی" با متغیر مستقل پژوهش در سطح ۱ درصد معنی‌داری، رابطه مثبت وجود دارد. بنابراین می‌توان مدعی شد که کشاورزان با سطح سواد بالاتر، تمایل بیشتری به اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی دارند. علت این رابطه را می‌توان در این دانست که با بالا رفتن سطح سواد افراد دید آنها نسبت به فواید و مزایای یکپارچه‌سازی بازتر و آگاهی و درک مفهوم یکپارچه کردن اراضی آسان‌تر و تمایل آنها برای اجرای طرح یکپارچه‌سازی افزایش خواهد یافت.

جدول ۴. رابطه‌ی بین تمایل به مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح یکپارچه‌سازی با متغیرهای مستقل:

متغیر اول	متغیر دوم	r_s	P	F
	میزان تحصیلات	۰/۴۹۴**	۰/۰۰۰	-
	میزان آگاهی از مفهوم یکپارچه سازی	۰/۴۲۳**	۰/۰۰۰	-
تمایل به مشارکت کشاورزان در اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی	میزان مالکیت شرکت در کلاس‌های آموزشی - ترویجی	۰/۳۷۶*	۰/۰۱۸	-
	شرکت در کلاس‌های آموزشی - ترویجی	-	۰/۰۰۰	۱۲/۱۲۳**
	نوع نظام بهره‌برداری	-	۰/۰۰۰	۱۰/۰۹۴**
	عضویت مالکان در گروه‌های ثانوی	۰/۳۲۸*	۰/۰۲۲	-

** معنی‌داری در سطح ۰/۰۱ * معنی‌داری در سطح ۰/۰۵

اطلاعات مندرج در جدول ۴ همچنین نشان‌دهنده این است که بین "نوع نظام بهره‌برداری" و "شرکت در کلاس‌های آموزشی" با متغیر مستقل پژوهش، با توجه به نتایج آزمون f، در سطح ۱ درصد معنی‌داری، تفاوت وجود دارد. چنانچه در جدول ۵ هم مشاهده می‌شود، بیشترین میزان تمایل به اجرای طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی، به مالکان بهره‌برداری‌های ملکی - ملکی و سهم‌بری تعلق داشته، کمترین آن‌هم به نظام اجاره‌ای - اجاره‌ای و سهم‌بری متعلق است.

جدول ۵. مقایسه عملکرد با نظام بهره‌برداری با استفاده از آزمون LSD

نظام بهره‌برداری	نظام بهره - برداری ۲	تفاضل میانگین	خطای معیار	سطح معنی - داری
	اجاره‌ای	۰/۴۹۴۵	۰/۴۲۶۱	۰/۲۵۱
ملکی	ملکی و سهم‌بری	۲/۳۲۵۰**	۰/۲۴۰۶	۰/۰۲۸
	اجاره‌ای و سهم‌بری	۱/۸۳**	۰/۴۲۶۱	۰/۰۰۰
	ملکی و اجاره‌ای	۰/۶۸۲۸**	۰/۲۴۰۶	۰/۰۰۶
	ملکی و سهم‌بری	۱/۰۳۹**	۰/۴۷۱۸	۰/۰۳۲
اجاره‌ای	ملکی و اجاره‌ای	۱/۱۷۷**	۰/۴۷۱۸	۰/۰۱۶
	اجاره‌ای و سهم‌بری	۰/۵۴۵۷**	۰/۵۸۸۵	۰/۰۰۰
ملکی و سهم‌بری	ملکی و اجاره‌ای	-۰/۱۳۸۱	۰/۳۱۴۵	۰/۶۶۲
	اجاره‌ای و سهم‌بری	۱/۲۸۵**	۰/۴۷۱۸	۰/۰۰۹
ملکی و اجاره‌ای	اجاره‌ای و سهم‌بری	۱/۱۴۷**	۰/۴۷۱۸	۰/۰۱۸

** معنی داری در سطح ۵ درصد

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

دستاوردهای حاصل از انجام این پژوهش میدانی اجازه پیشنهادات زیر را برای نگارندگان میسر می‌سازد:

- به علت همبستگی زیاد بین مشارکت کشاورزان در اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی و میزان آگاهی کشاورزان از موضوع یکپارچه‌سازی اراضی، لازم است به روش‌های گوناگون، به‌ویژه با کمک رسانه‌های جمعی، در جهت آگاه‌سازی مخاطبان طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی از مزایای این طرح‌ها، اقدامات علمی در سطح ملی انجام شود. همچنین برای ترغیب هرچه بیشتر بهره‌برداران برای مشارکت در اجرای این طرح‌ها و با توجه به رابطه مثبت و معنی‌دار آموزش و میزان تمایل به اجرای طرح‌ها، کلاس‌های آموزشی همراه با بازدید از طرح‌های انجام شده‌ی موفق و یا در حال اجرا کاملاً قابل توصیه است.

- نظر به همبستگی مثبت و معنی‌دار بین عضویت در گروه‌های دومین و سطح تمایل مالکان برای مشارکت در طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی، لازم است زمینه‌های لازم و بسترهای مناسب در راستای برپائی تشکلهای و گروه‌های میانجی و سازمان‌های غیردولتی مهیا گردد. در این میان دولت نقشی کلیدی داشته که توافق بر سر چگونگی آن، نیاز به بررسی‌های عمیق علمی دارد.

- نتایج پژوه حاضر موید این است که بین میزان مالکیت بهره‌برداران و مشارکت آنها در اجرای طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی همبستگی وجود دارد، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که رفع بسیاری از مخالفت‌های بهره‌برداران مستلزم اصلاح روش اجرای طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی است، از این رو پیشنهاد می‌گردد که هزینه‌های اجرای طرح با توجه به میزان مالکیت و میزان پراکندگی زمین‌های هر زارع محاسبه شده، از بهره‌بردارانی که دارای مالکیت‌های خرد و زمین‌هایی با پراکندگی کمتری هستند، متناسب با وضعیت آن‌ها هزینه‌ی کمتری اخذ شده، این گروه از بهره‌برداران که به لحاظ عددی هم اکثریت جامعه‌ی کشاورزان را تشکیل می‌دهند ترغیب شده، برای مشارکت هر چه افزون‌تر آن‌ها در طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی زمینه‌های انگیزشی قوی‌تری فراهم آید.

- با توجه به اینکه کیفیت زمین‌ها در روستاهای هم‌جوار و حتی در جای‌جای یک روستا، یکسان نیست، متقاعد کردن کشاورزان برای یکپارچه‌سازی اراضی از طریق معاوضه‌ی موقت قطعات زمین عملی بس مشکل خواهد بود. از این جهت قابل توصیه است که در مراحل نخستین اجرای هر طرح و برای اینکه کشاورزان محاسن یکپارچه‌سازی زمین را لمس کنند، هرگونه معاوضه در قطعات بهره‌برداری کشاورزان تا مدت زمانی معین از روش معاوضه موقت استفاده شود. اصولاً معاوضه‌ی دو طرفه بین زارعین می‌تواند برای چند سال زراعی و بین بهره‌برداران ساکن در یک روستا یا روستاهای هم‌جوار و به شیوه توافقات شفاهی و قراردادهای غیر رسمی و از طریق وساطت ریش سفیدان محلی صورت گیرد. معمولاً در این حالت هیچ وجهی به بهره‌برداران به جهت تعویض دوطرفه قطعات تحمیل نشده، امکان اخذ وجوه قانونی برای رسمیت بخشیدن به مالکیت آن‌ها در وضعیت جدید، بعد از گذشت زمان معین و رضایت طرفین قابل پیشنهاد است.

منابع

۱. آشکارآهنگر کلاپی، م، ع و همکاران. (۱۳۸۵)، بررسی نگرش کشاورزان به طرح یکپارچه‌سازی اراضی در شالزارهای مازندران (مطالعه موردی روستای گیلرد شهرستان جویبار)، اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۱۵. سال چهاردهم، صص ۴۵-۵۸.
۲. احمدی، ع. و ا، م. امینی. (۱۳۸۶). عوامل موثر بر تقاضای اجرای طرح‌های یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی از دیدگاه کارشناسان شهرستان کرمانشاه و منطقه لنجان اصفهان. مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی. سال یازدهم، شماره ۴۲(الف)، صص ۲۸۳-۲۹۶.
۳. احمدی، ع. (۱۳۸۲)، بررسی موانع و مشکلات پیشبرد یکپارچه‌سازی اراضی در شهرستان کرمانشاه و منطقه‌ی لنجان استان اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته توسعه روستایی، دانشگاه صنعتی اصفهان.
۴. امینی، ا. م. و همکاران. (۱۳۸۶). بررسی و مقایسه دلایل مخالفت بهره‌برداران با اجرای طرح‌های یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی در شهرستان کرمانشاه و منطقه لنجان اصفهان. مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی. سال ۱۱، شماره ۴۱(ب).
۵. توکلی، ا. و ح. اکبری‌فرد. (۱۳۷۲). تاثیر یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی بر تولید (مورد لنجان و فلاورجان). اولین سمپوزیوم سیاست کشاورزی ایران، شیراز.
۶. حاجی میررحیمی، س. د. و ع. کرمی. ۱۳۷۶. فقر روستایی و خصوصی سازی ترویج. مجموعه مقالات هشتمین سمینار علمی ترویج کشاورزی کشور، انتشارات دانشگاه تبریز، صفحه ۱۹۴-۲۱۹.

۷. حیدری، غ (۱۳۷۵). یکپارچه‌سازی اراضی و توسعه کشاورزی ایران. فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال چهارم، شماره ۱۳، ص ۳۲ تا ۴۴.
۸. خاتون‌آبادی و دیگران، ۱۳۸۰. عوامل بازدارنده‌ی مشارکت دامداران در احیای مراتع آق قلا در استان گلستان، علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی، شماره اول، جلد پنجم. ص: ۵۴-۳۹.
۹. خادم‌عباسی، س. و فرج‌الله‌حسینی، س، ج. ۱۳۸۰، نقش ترویج در مشارکت کشاورزان در یکپارچه‌سازی اراضی در سمنان. پژوهش و سازندگی، شماره ۵۳، صص ۹۸-۱۰۱.
۱۰. دارویی، پ، ۱۳۸۷. ارزیابی نقش اجتماعی زنان روستایی شهرستان اصفهان و عوامل مؤثر بر آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه صنعتی اصفهان.
۱۱. رفیعی، ح. و ح. امیرنژاد. (۱۳۸۶). بررسی عوامل مؤثر در پذیرش یکپارچه سازی اراضی شالیکاران استان مازندران. مجموعه مقالات دومین کنفرانس دوسالانه اقتصاد کشاورزی ایران. مشهد.
۱۲. روستا، ک و همکاران. (۱۳۸۷). بررسی سازوکارهای ترویجی مؤثر بر مدیریت ریسک تولید گندم در استان خراسان رضوی. مجله علوم کشاورزی و منابع طبیعی، جلد ۱۵، شماره ۶.
۱۳. شهبازی، ا، ۱۳۷۲، توسعه و ترویج روستایی. انتشارات دانشگاه تهران.
۱۴. صدیقی، ح. ا، کاخک، ۱۳۸۴، سنجش نگرش کشاورزان زعفرانکار نسبت به تولید و توسعه کشت زعفران و بررسی مسائل و مشکلات آنان. مجله علوم کشاورزی ایران، جلد ۳۶، شماره ۳.
۱۵. صدیقی، ح، ۱۳۸۰، بررسی عوامل تاثیرگذار بر نگرش کشاورزان نسبت به توسعه کشت کلزا در استان مرکزی. فصلنامه اقتصاد کشاورزی، سال نهم، شماره ۳۵، صص ۱۳۹-۱۵۹.
۱۶. طاهری، ب. ۱۳۷۶. توسعه اقتصادی و برنامه ریزی. نشر آروین، تهران.
۱۷. عبدالهی، م، ۱۳۷۷. مطالعه تطبیقی نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی و ارزیابی عملکرد آنها به منظور شناخت انواع و ویژگی‌های نظام‌های بهره‌برداری بهینه و مناسب در ایران، وزارت کشاورزی، معاونت نظام‌های بهره‌برداری، تهران.
۱۸. نسیمی، ع، ۱۳۸۲. مقدمه‌ای بر سیاست‌گذاری نوین کشاورزی، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران.
۱۹. نوروزیان، م. (۱۳۷۸)، تحلیلی بر مسائل یکپارچه‌سازی اراضی در بخش مرکزی شهرستان بستان آباد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده جغرافیا، ص ۲۸.
۲۰. هاوکینز، ا. و ام. دان، دابلیو کاری. (۱۳۷۳). فرایند ترویج کشاورزی و دامپروری (ترجمه ناصر فرید). سلسله انتشارات روستا و توسعه، شماره ۱۴.

21. Gajendera S. Gopal B, TH. (2005). Impact and cause of land fragmentation, and lessons learned from land consolidation in south Asia. *Land Use Policy*. 22: 358-372.
22. Gergievsk, k. 2005. Land Consolidation as one of the modes for the enlargement of agricultural land in Macedonia. *Journal Central European Agriculture*, 6(4) Pp: 562-574.
23. Gonzales Garcia, I. (2002). Land consolidation in Spain: the land registry perspective. *Effective and Sustainable land management – permanent challenge for each society*, Munich, Germany
24. Sadighi, H. & Mohammadzadeh, G, 2003, Extension Professional Staffs' Attitude Toward Participatory Approach of Extension Activities and Rural Development. *Journal of International Agricultural and Extension Education*, 9(2), 7-15.

Assessing role of agricultural extension in farmers' tendencies towards land consolidation in Ilam province

Alireza Jamshidi¹, Amir Mozafar Amini²

Abstract

The purpose of this study is to explore the effective factors on implementation of land consolidation plan in Ilam province. The method of work was in the form of field survey and the information has been gathered by questionnaire method and obtained data were examined by the use of SPSS -15. The population of this study consisted of the farmers of Ilam province. Using Cochran formula, 380 farmers chosen selected as sample of study. Also, questionnaire was used in order to collect needed information. Factors including education level of household heads, their awareness of the land consolidation, participation in extension-education meetings, membership in secondary groups, farming system types and land area owned had significant impacts on farmers' tendencies towards land consolidation initiative.

Key terms: Land consolidation, Farmers' tendencies, Extension, Ilam

¹ - M.SC. Student of Rural Development. Isfahan University of Technology.

² - Member of scientific board of Isfahan University of Technology